

ZAMYŠLENÍ SEDMNÁCTÉ

MY STÁRNEME, DOMY DOSTÁVAJÍ PATINU

Dům má být proveden tak, aby se stal krásnou ruinou.

Auguste Perret

Stárnutí může (a nemusí) být krásné. Perfekcionistický obraz sterilního světa v nás se děsí z každé puklinky ve zdivu či skvrny na jinak běloskvoucí omítce a zatím Felliniovský stařík popíjí své zoxidované Frascati v poloruinách antické Itálie, všímaje si daleko spíše krásy zdejšího modrého podnebí než tichého pelichání svého světa. Pošetilost a současně velkolepost mnohých inženýrů spočívá v tom, že nevnímají kapky vody, dopadající v destruktivním staccatu na kámen jejich konstrukcí. Termiti po celém světě likvidují rodinné domky po tisících, produkující pět procent tepla ve skleníku této planety ze svých metanových pšouků. Železo zrezne a dřevo se rozpadne, ať jej mírně proplešatělý sardonik z nevkusné televizní reklamy, zeť maminky, která „už tady příště nebude“, natírá čím chce. A každá omítka jednou oprýská, prach je a v prach se také obrátí.

Člověk se ovšem působení času na svá stavební díla vzpírá, dokonce čím dál úspěšněji. Moderní věda a technologie vám skutečně dokáží zaručit, že barvy fasády vašeho domu či krytina jeho střechy posunou nutnost oprav daleko za horizont lidského života. Tytam jsou zaplat'pánbůh doby, kdy se tašky na střeše rozpadly na kaši při prvním větším dešti či mrazu, jako se to stalo na většině domů hlavní třídy, legendárního „Kočkodromu“, ve Františkových Lázních v 70. létech, dobách, kdy reálný socialismus „racionalizoval“ výrobní postupy v cihelnách. Protože zřejmě byl i „přechodný nedostatek“ lepenky, používalo se pod tašky jako pojistná folie gumové lino, vyvzorované tak obludně, že bylo neprodejné. Spláchnuté tašky pak vytvořily na střechách díry, kudy se na světlo draly tu imitace parket, jinde slunečnice nebo kubistické dekory... (Dnes vám střecha vydrží celé století, jak se sami můžete přesvědčit, nedojde-li ovšem zatím k invazi mimozemšťanů či k vyčerpání světových zásob preclíků).

A přesto: vnímáte také ten podstatný rozdíl mezi domem, který je čerstvý a dodaleka rozdává všem očím signály své neposkvrněné novosti, a domem, který už svoji existenci ustálil do podoby zdánlivě nezpochybnitelné, plné trvalé noblesy a ovšem i šrámů? Šrámů a skvrn jaksi samozřejmých a svým způsobem krásných ?

Dřevo zčerná, měděný plech zezelená (do úžasného tyrkysova !), kámen šedne, ztrácí lesk a navětrává působením povětří i nenápadných lišejníků. Den za dnem, rok za rokem, se dům mění. A postupně se po

staletích dokonce mění i naše vnímání jeho architektury. Gotický hrad s donjonem, stájemí a hradbami... Umíte si představit, že by jej ve 13. století někdo vztyčil kvůli jeho studené gotické kráse a velkoleposti, obdivované turisty i kunsthistoriky dneška? Ještě po třech či čtyřech stovkách let nedokázal uspokojovat nároky (samozřejmě i nároky estetické) a byl buď ponechán svému osudu, zbořen či přestavěn. Teprve 18. a 19. století se svým romantismem a nacionalismem objevilo v jeho ruinách něco nečekaného: krásu. Když naši prapradědové rozevřeli svorníky gotických kleneb hradu Rabí do základů svých stodol, jistě se něčeho podobného nenadáli.

Ale nemusí jít jen o hrady či památky stáří takto úctyhodného. Byl-li *jakýkoli* dům promyšleně proveden a ošetřen při svém vzniku, stářím nabývá na kráse. Patina stavbu kultivuje a i to, co zkraje budilo pochybnosti či dokonce odpor, časem vyhlíží alespoň útěšně. Vladislav Vančura dokonce napsal, že „čas propůjčuje důstojnost i zrudám“. Snad i proto se dnes vyhledávají kameny na lícové zdivo domu na poli či se používá kamenů z rozbořené staré stodoly a nejezdí se pro nové, čerstvě nalámané haklíky do lomu. Ručně dělané holandské či belgické režné cihly, které se i u nás dobře snášejí s charakterem místa, pak vyhlížejí jak použité z domu před časem zbouraného. Existují dokonce i technologie, jak nové materiály „zestařit“. Dřevo se pískuje, aby se vytloukla jeho měkčí substance a tvrdé zimní přírůstky vystoupily ve struktuře, kterou by jinak vítr, déšť a ultrafialové záření vyrobily za desítky let. Osobně jsem vyzkoušel metodu rychlé patinace čerstvě nalámaného lomového kamene, kterou před mnoha léty doporučoval v televizi velký herec a zahradník Bohuš Záhorský. Kameny se natrou směsí kobylinců a sazí, rozpuštěných v mléce. Za pár dní je zaroste lišejník a celkově „zajdou“ tak, že vypadají, jakoby tisíce let vzdorovaly rozmarům grónského povětří.

Jako architekt jsem proti jakékoli imitaci, tedy i imitaci stáří. Je to velmi citlivá věc a přirozeně zásadně souvisí s otázkami vkusu i filosofií tvorby. Přijde mi však mnohem přijatelnější nastolovat určité zdání starobylosti svrchu popsány metodami, než imitovat působení času tvaroslovím stavby - pseudoklenebnými oblouky či zlatavými „středověkými“ mřížkami v členění oken. Člověku, který si zasadí dvanáctiletý odrostlý strom v netrpělivé snaze uspišit stav završené existence svého domu, rozumím. Dům ani po kolaudaci není ve svém působení „úplný“ a čas, který je k tomuto stavu třeba, se dá takto popohnat. Nerozumím však tomu, kdo si dům opatří historizujícím dekorem: ten člověk lže a lhostejno, zdali především nám ostatním či - což bývá ještě horší - sám sobě.

Vidím-li venkovskou vilku, postavenou v roce 1953, dovedu si představit, jak velký zásah do svého prostředí a tím i určitý estetický a

společenský problém nastolovala. Přestože ji ještě patrně stavěl pan stavitel s prvorepublikovou praxí, již většinou nese známky určité pokleslosti a vulgárnosti, dané jak tehdejší materiálovou bídou, tak i novými politickými podmínkami. Zmizela římsa, okenní ostění je obloženo sklíčky druhdy lesklými a šedá eternitová šablona na střeše budí v kontextu vesnice rozpaky. O padesát let později jsem však (jen zdánlivě paradoxně !) vnímat tenhle domek v podstatě příznivě. Nejen proto, že mezitím vznikly všude kolem realizace výrazně odpudivější, ale i proto, že patina udělala své. Agresivní třpyt sklíček kolem oken vybledl, ta dílem vypadala, dílem oslepla. Střechu pokryl lišejník a mech a římsa tak jako tak přestala být znakem každé architektury... Omšely i kameny z podezdívky a loubinec či klematis zakrývají značnou část uliční fasády. V domě už bydlí třetí generace a jejich životní osudy učinily ze zdí domu něco mnohem víc, než souhrn cihel, vápna a písku, kterým původně byly.

Moc času je opravdu bez hranic. Snad i břízolitová monstra ze 70. a 80. let dojdou v budoucnu svého kouzla. Vždyť obecnou normou se přes všechny výhrady poučených dávno staly. A časem vypadá slída z každého břízolitu a rez sežere plot z plechových výlisků. Nebo je tu přání otcem myšlenky ? Nevím s určitostí, představuji si tu čas jako šípkový keř, obrůstající hrad se spící Růženkou...

Snad se teď může zdát, že popisuji-li patinu jako vyvážený a nenápadně krásný stav každé stavby, jako bych pomíjel v jejím jméně nutnost běžné provozní údržby. Ale to je opravdu omyl: patina ostatně nevzniká *neúdržbou*, ale, není-li imitována, jen a jen *časem*. Vztah patiny, oné noblesní zvetšlosti, kterou tím míním, a neúdržby je irelevantní. Karel Honzík, český architekt a teoretik, ve své knize *Tvorba životního slohu* píše: „*Je to už prastará tradice, že se o dům přestáváme starat již v tom okamžiku, kdy je dostavěn. Teprve tehdy, když se ukážou závady, když omítka začne ohrožovat kolemjdoucí, když střechou začne zatékat, když se výtah zastaví, se majitel domu zastaví nad tím, že by měl domu věnovat nějakou péči*“. Jak byla a je naše realita někdy absurdní ! Patinu domku nepropůjčí díra ve střeše či jiné zanedbání údržby. Právě naopak: opravená díra, kdy se na střeše vedle sebe objevím tašky různého stáří, může najednou zjevit půvabnou harmonii stárnutí původní stavby. Vzpomínám na tři, čtyři i více vrstev prejzů na střeších mediteránních staveb, které tam nanosil čas. Vzpomínám na vrstvy mnohonásobných vápenných nátěrů jihočeských stodol. Na nové latě v plotech podkrkonošských chalup... Kolik destrukce i pýchy, kolik promrhaných prostředků skrývá způsob uvažování, který nám dovoluje nečistit okapy a následně opravovat celou omítku stavby. Jak charakteristické pro komunistickou čtyřicetiletku, kdy se v naší zchátralé zemi přistupovalo daleko častěji

k opravám generálním či rovnou asanacím, než aby legendární svinčík, zvaný OPBH, natřel okna...

Údržba nezabrání vzniku patiny. Ani sebepečlivější cídění a natírání, překládání a očišťování se nedá postavit proti nepostižitelnému a absolutnímu působení času. Proč je ale tohle působení úhrnem harmonizující, jindy však spíše odpudivé a destruktivní? Vedle zanedbání údržby se tu prosazuje i vliv vlastní hmotné podstaty použitých materiálů. Je v řádu tohoto světa, že hmoty přírodní a „přirozené“ (kámen, cihla, dřevo atd.), stárnou „do krásy“, harmonicky zvětrávají, daleko spíše, než hmoty syntetické, vyrobené člověkem. Rezavá vrata či popraskaný laminát na střeše opravdu za žádnou krásu běžně považovat nebudeme. Ideálem stavebníka rodinného domu bude takový dům, o jehož údržbu nebude prakticky nutné se starat. Velmi bych se ale přimlouval, aby do podobných úvah vstupovala hlediska opravdu reálná, nikoli jen reklamní formulky. (Eternit je krásný název pro dnes už zdravotně neškodnou krytinu. *Eternity* znamená věčnost. O opravdovém trvání této věčnosti se však už mnozí přesvědčili ne zrovna povzbudivým způsobem). Tak jako tak je proto třeba postavit filosofii své stavby na poznání, že zastavit přirozené stárnutí prostě neumíme.

Volbu materiálu nepochybně ovlivní i jeho cena. Trvanlivější bývá dražší. Měděný okap vám začne protékat za podstatně delší dobu, než obyčejný okap z ocelového pozinkovaného plechu. Relace jejich ceny tomu také pochopitelně odpovídá.

Investuji-li rodinný domek, měl bych umět přemýšlet i o jeho budoucí generálce. Příklad za všechny: bytová jádra našich paneláků mají životnost kolem dvaceti let (to že doslova hnijí v mnohých z nich už déle než dvojnásobnou dobu je jiná písnička), ale vlastní konstrukce domu přirozeně vydrží mnohem déle. Co znamená vyndat takové jádro si mnohý z nás zažil na vlastní kůži. Neznám přitom příklad, že by staré jádro bylo nahrazeno jádrem novým, ani by to ostatně nebylo možné. Bez výjimky je proto nová koupelna a WC vyzděna z cihel a obložena nikoli umakartem, ale bělninovými obkladačkami. Vypadá to mnohem lépe a hlavně - životnost nového jádra se přizpůsobila celkové životnosti domu.

Také u rodinného domku je dobré tyhle věci vážít. Výrobce garantuje osmdesátiletou životnost střešní krytiny? Výborně, ale střechu tvoří i klempířské prvky. I na ně bych měl užít materiál odpovídající kvality a ne plech s životností sotva třetinovou. Tyhle počty se týkají i jiných konstrukcí, např. vztahu životnosti finální podlahy a podlahového vytápění, vnější omítky a výplní okenních a dveřních otvorů atd.

Závěrem dovolte jedno doporučení. Bylo už řečeno, že krásu a vznešenost patiny dokáže přirozeně vytvořit jedině čas. Má v tom podle

mého názoru ale pomocníka, schopného běh věcí podstatně urychlit: popínavou rostlinu. Výkony v ročním přírůstku správně ošetřovaného břečtanu, loubince či vistárie úspěšně relativizují časovou stránku vzniku patiny, dům bude už po pár letech vypadat velmi „usedle“, náležitě zvetšele po anglickém způsobu a také ovšem útulně a krásně. Dendrologickými aspekty popínavých rostlin se obírá řada odborných knih, které spolehlivě zaplaší vaše představy o tom, že tyto rostliny ničí omítku (většinou jí účinně chrání), přitahují hmyz (většinou ho odpuzují), pokoje za stěnami takto porostlými vlnou (naopak !) a myši po nich připutují do vašich spižíren (ty potvory vylezou i po omítce...). Také jako opora při nočním šplhání nejrůznějších zloduchů do dívčích pokojíčků v podkroví se příliš neosvědčily. Prý je pro tento účel mnohem lepší spustit se do okénka po laně ze stacionární družice (v USA a SSSR), nebo si vzít žebřík (u nás).

Přeji vašemu domu půvabné stárnutí.